

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคเบาหวานเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญของโลก ความชุกของโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในประเทศไทยพบประมาณร้อยละ 4 ถึง 6 (สุจริต สุนทรธรรม, 2544) โรคเบาหวานเป็นโรคเรื้อรังและเป็นสาเหตุของปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญหลายประการ ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนทั้งชนิดเฉียบพลันและเรื้อรัง ได้แก่ ภาวะแทรกซ้อนของหลอดเลือดขนาดเล็ก เช่น ภาวะแทรกซ้อนทางตา (diabetic retinopathy) ทางไต (diabetic nephropathy) และทางระบบประสาท (diabetic neuropathy) ภาวะแทรกซ้อนของหลอดเลือดขนาดใหญ่ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคหลอดเลือดสมองตีบหรือแตกและโรคหลอดเลือดส่วนปลาย เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เมื่อเกิดแผลแล้วหายยาก เป็นแผลเรื้อรัง เกิดเนื้องอกตาย (gangrene) อาจลุกลามจนต้องสูญเสียอวัยวะบางส่วนทำให้เกิดความพิการ นอกจากปัญหาทางสาธารณสุขแล้ว โรคเบาหวานยังก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาเนื่องจากเป็นโรคเรื้อรังซึ่งต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพตลอดชีวิต แม้ว่าเบาหวานจะเป็นโรคที่รักษาไม่หายขาดและผู้ป่วยส่วนใหญ่ต้องใช้อาบน้ำัดไปตลอดชีวิต แต่ก็สามารถควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดภาวะแทรกซ้อนหรือชะลอการเกิดและลดอัตราการเสียชีวิตได้ ถ้าผู้ป่วยมีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อการควบคุมโรคเบาหวาน ดังนั้นการรักษาจึงต้องให้ความรู้แก่ผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคเบาหวานตลอดจนการควบคุมโรคและการรักษา ทำให้ผู้ป่วยมีทัศนคติที่ดีต่อการรักษา ติดตามตรวจวัดระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ ปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหาร ออกกำลังกาย และใช้ยาลดระดับน้ำตาลในเลือด

มีหลายการศึกษาวิจัยที่สนับสนุนผลของการให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวานในเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรค การควบคุมโรคและการรักษา และการมีทัศนคติที่ดีต่อโรค พบว่าสามารถช่วยผู้ป่วยควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ปกติมากขึ้น และส่งผลให้อุบัติการณ์ของการเกิดภาวะแทรกซ้อน อัตราการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและอัตราการเสียชีวิตลดลงได้ (วัลลา ตันตโยทัย, 2525; วันเพ็ญ วิสุวรรณ, 2527; วนิดา ชุกลิน, 2534; Bloomgarden และคณะ, 1987; Gilden และคณะ, 1989; Mazzuca และคณะ, 1986; Ridgeway และ Harvill, 1999; Van Veldhuizen, 1993) ดังนั้นการให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน จึงต้องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการให้การรักษาและป้องกัน ในขณะที่เดียวกันผู้ป่วยก็สามารถปรับวิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเพื่อ

เป็นการสนองตอบต่อนโยบายของโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลที่เน้นบทบาทของผู้ให้บริการในเชิงรุก คือการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวม ดังนั้นหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของบุคลากรทางการแพทย์ไม่ว่าจะเป็นแพทย์ เภสัชกร หรือพยาบาล ก็คือ การปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าโดยการสนับสนุนการดูแลรักษาตนเองของประชาชนผ่านการให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติในการดูแลรักษาสุขภาพ นอกจากนี้ระบบสุขภาพซึ่งรัฐเป็นผู้มีส่วนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการให้บริการสุขภาพอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนยังก่อให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบในการให้บริการของหน่วยงาน นั่นคือรูปแบบของการให้บริการที่จัดตั้งขึ้นจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดที่แสดงถึงประสิทธิผลของการให้บริการ ดังนั้น การให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวานจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ทั่วไปและทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ที่มีความเที่ยงและความตรง สามารถนำไปใช้ประเมินความรู้และทัศนคติพื้นฐานของผู้ป่วย หลังจากนั้นจึงให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติที่ขาดไปกับผู้ป่วย การใช้เครื่องมือประเมินหรือติดตามผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องจะช่วยป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยต่อไปในอนาคตได้ ส่งผลให้อุบัติการณ์ของการเกิดภาวะแทรกซ้อน อัตราการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและอัตราการเสียชีวิตลดลงได้

ในปัจจุบันมีข้อมูลผลการรักษาใหม่ ๆ รวมทั้งแนวทางเวชปฏิบัติด้านโรคเบาหวานออกมาเป็นจำนวนมากเพื่อให้การรักษาผู้ป่วยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น การสร้างเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ทั่วไปและทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ทันสมัย จึงต้องอาศัยความรู้ใหม่ทางด้านโรคเบาหวาน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเบาหวานในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีหลายการศึกษาที่วัดผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวานโดยการสร้างเครื่องมือขึ้นมาเพื่อใช้วัดผล แต่ในประเทศไทยยังไม่มีผู้ศึกษาถึงการสร้างและทดสอบเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ทั่วไปและเครื่องมือที่ใช้วัดทัศนคติตามแนวทางของการวิจัยเชิงวิธีการ (methodological research) (Polit และ Hungler, 1999) และยังไม่มีการตรวจสอบค่าความตรงและความเที่ยงโดยใช้ขนาดตัวอย่างที่เพียงพอที่จะสามารถแสดงถึงความเป็นตัวแทนของประชากรผู้ป่วยโรคเบาหวานทั้งหมดได้ ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการสร้างและทดสอบเครื่องมือวัดความรู้ทั่วไปของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีความตรงและความเที่ยง รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์เบื้องต้นของข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีต่อระดับความรู้ทั่วไปและระดับทัศนคติซึ่งวัดได้จากเครื่องมือวัด เครื่องมือวัดทั้งสองนี้จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและการติดตามผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาของเภสัชกรและ/หรือบุคลากรทางการแพทย์แก่ผู้ป่วยโรคเบาหวานแต่ละคน เพิ่มความรู้ความเข้าใจและเสริมสร้างทัศนคติของผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคเบาหวานและการรักษาเพิ่มโอกาสในการให้ความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วย อันจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวานดีขึ้น

วัตถุประสงค์

1. สร้างและทดสอบเครื่องมือเพื่อใช้วัดความรู้ทั่วไปของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีความเที่ยงและความตรง
2. สร้างและทดสอบเครื่องมือเพื่อใช้วัดทัศนคติผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีความเที่ยงและความตรง
3. เปรียบเทียบระดับคะแนนของเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ทั่วไปกับข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวาน
4. เปรียบเทียบระดับคะแนนของเครื่องมือที่ใช้วัดทัศนคติกับข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวานในแต่ละด้านและรวมทุกด้าน
5. ศึกษาความสัมพันธ์เบื้องต้นของข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีต่อระดับคะแนนของเครื่องมือวัดความรู้ทั่วไป
6. ศึกษาความสัมพันธ์เบื้องต้นของข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีต่อระดับคะแนนของเครื่องมือวัดทัศนคติในแต่ละด้านและรวมทุกด้าน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ทั้งสิ้น 6 ข้อ โดยกำหนดให้วัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2 เป็นวัตถุประสงค์หลัก ส่วนวัตถุประสงค์ข้อ 3 ถึง 6 เป็นวัตถุประสงค์รองในการวิจัย

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ป่วยโรคเบาหวาน หมายถึง ผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอกที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรคเบาหวาน ชนิดที่ 1 หรือ ชนิดที่ 2 ที่มารับการรักษาในโรงพยาบาลที่ทำการวิจัยนี้

เครื่องมือวัด หมายถึง แบบทดสอบที่ให้ผู้ป่วยเลือกตอบด้วยตนเองโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือวัดความรู้ทั่วไปของผู้ป่วยโรคเบาหวานและเครื่องมือวัดทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวาน

ความรู้ทั่วไปเรื่องโรคเบาหวาน หมายถึง ความรู้ของผู้ป่วยโรคเบาหวานเกี่ยวกับภาวะโรคและวิธีการดูแลตนเองที่วัดได้จากการตอบเครื่องมือวัดความรู้ของผู้ป่วยโรคเบาหวาน

ทัศนคติ หมายถึง ความเชื่อหรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆและมีส่วนที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้านการปฏิบัติ วัดได้จากการตอบเครื่องมือวัดทัศนคติของผู้ป่วย

องค์ประกอบหรือด้านหรือมิติ (factor, dimension, aspect, subscale) เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกัน หมายถึง กลุ่มของข้อความเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปหรือทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีความสัมพันธ์กัน ในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า "ด้าน"

ขอบเขตของการวิจัย

การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional basis) โดยเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2545 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 สถานที่ดำเนินการวิจัยใน กรุงเทพมหานคร ได้แก่ โรงพยาบาลราชวิถีและโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในส่วนภูมิภาคได้แก่ โรงพยาบาลชัยนาทและโรงพยาบาลอื่นๆ (ภาคผนวก ข)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เครื่องมือวัดความรู้ทั่วไปของผู้ป่วยโรคเบาหวานและเครื่องมือวัดทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีความเที่ยงและความตรง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรทางการแพทย์ในการนำไปใช้กับผู้ป่วยโดยประเมินความรู้และทัศนคติในด้านที่ผู้ป่วยขาดไป เพื่อสามารถให้ความรู้และเสริมสร้างทัศนคติได้อย่างเหมาะสม เป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังช่วยลดอุบัติการณ์ของการเกิดภาวะแทรกซ้อน ลดอัตราการเข้ารักษาในโรงพยาบาล และลดอัตราการเสียชีวิตรวมทั้งลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการรักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพ

2. ทราบความแตกต่างของระดับคะแนนความรู้ทั่วไปและระดับคะแนนทัศนคติในแต่ละด้านและรวมทุกด้านของผู้ป่วยโรคเบาหวานในแต่ละข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวาน

3. ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ กับข้อมูลคุณลักษณะของผู้ป่วยโรคเบาหวานซึ่งมีประโยชน์ทำให้ทราบคุณลักษณะของผู้ป่วยที่มีแนวโน้มจะมีความรู้และ/หรือทัศนคติค่อนข้างต่ำซึ่งผู้ให้คำปรึกษาหรือเภสัชกรควรให้ความสนใจและมุ่งเน้นเป็นพิเศษ

4. สามารถนำเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ทั่วไปและทัศนคติของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ได้รับการทดสอบแล้วไปใช้ประโยชน์ต่องานวิจัยหรือการทดสอบสมมติฐานอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต